

Pregled reformi Zajedničke poljoprivredne politike

Šivak, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

**Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek /
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:151:749148>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI U OSIJEKU

Luka Šivak, student

Preddiplomski sveučilišni studij

Smjer Agroekonomika

Pregled reformi Zajedničke poljoprivredne politike

Završni rad

Osijek, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI U OSIJEKU

Luka Šivak, student

Preddiplomski sveučilišni studij

Smjer Agroekonomika

Pregled reformi Zajedničke poljoprivredne politike

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu završnog rada:

1. David Kranjac, dipl. ing. agr., mentor
2. izv. prof. dr. sc. Tihana Sudarić, član
3. dr. sc. Jelena Kristić, član

Osijek, 2019.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Općenito o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici	2
2.1. Principi ZPP-a.....	2
2.2. Ciljevi ZPP-a.....	3
2.3. Dva stupa ZPP-a	4
3. Reforme Zajedničke poljoprivredne politike.....	5
3.1. Reforma ZPP-a 2003. godine („ <i>Mid-Term Review</i> “).	7
3.2. Reforma ZPP-a 2008. godine („ <i>Health check</i> “)	9
3.3. Reforma Zajedničke poljoprivredne politike 2013.:	10
4. Budućnost Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2021.-2027.....	13
5. Hrvatska poljoprivreda u Zajedničkoj poljoprivrednoj politici.....	15
5.1. Izravna plaćanja u sklopu ZPP-a 2015.-2020.:	17
5.2. Mjere ruralnog razvoja:	18
5.3. IAKS mjere ruralnog razvoja.....	20
6. Zaključak	21
7. Literatura	22

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti u Osijeku
Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda, smjera Agroekonomika

Završni rad

Luka Šivak

Pregled reformi Zajedničke poljoprivredne politike

Zajednička poljoprivredna politika kao jedna od najvažnijih i najdugovječnijih politika Europske Unije utemeljena je davne 1962. godine čiji je tada osnovni cilj bio kako efikasnije prehraniti stanovništvo ratom razorene Europe. Glavni cilj današnje Zajedničke poljoprivredne politike je pružanje sigurne i zdrave hrane stanovništvu Europske unije po što pristupačnijoj cijeni, osiguranje pristojnog životnog standarda europskih poljoprivrednika te briga za okoliš i održivost prirodnih resursa. Tijekom godina politika je imala potrebu držati se u korak s vremenom te su zbog toga provedne razne reforme koje su nasojale modernizirati i pojednostaviti političke mehanizme. Također i u današnje vrijeme politika se nastoji prilagoditi svim novim izazovima na koje nailazi, zbog toga je i dobila naziv najdinamičnija politika među sektorskim politikama Europske unije. Temeljni cilj ovoga rada je objasniti povijest Zajedničke poljoprivredne politike, točnije opisati kako su određene značajne reforme utjecale na dinamiku i rast politike u ono što predstavlja danas. Također navode se ciljevi, principi i ustrojstvo politike koji su važan dio strukture same politike i produkti godinama uspješnih reformi.

Ključne riječi: Zajednička poljoprivredna politika, reforma, Europska unija.

24 stranice, 4 tablice, 2 slike i 23 literaturna navoda

Završni rad je pohranjen u Knjižnici Fakulteta agrobiotehničkih znanosti u Osijeku i u digitalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova Fakulteta agrobiotehničkih znanosti u Osijeku.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Agrobiotechnical Sciences in Osijek
Undergraduate university study Agriculture, course Agroecconomics

B.sc. thesis

Luka Šivak

Overview of Common Agricultural Policy reforms

The Common Agricultural Policy, as one of the most important and long-standing policies of the European Union, was established in 1962, whose main objective at the time was to feed the population of war-torn Europe more efficiently. The main objective of today's Common Agricultural Policy is to provide safe and healthy food to the population of the European Union at the most affordable cost, to ensure a decent standard of living for European farmers, and to care for the environment and the sustainability of natural resources. Over the years, policy have had the need to keep up with the times, and as a result various reforms have been implemented that sought to modernize and simplify political mechanisms. Today, too, politics is trying to adapt to all the new challenges it is facing, and has been dubbed the most dynamic sectoral policy of the European Union. The main purpose of this paper is to explain the history of the Common Agricultural Policy, more specifically to describe how certain significant reforms have influenced the dynamics and growth of the policy in what it represents today. It also sets out the policy goals, principles and organization that are an important part of the policy structure and the products of years of successful reforms.

Keywords: Common Agricultural Policy, reform, European Union.

24 pages, 4 tables, 2 pictures and 23 references

Final work is archived in Library of Faculty of Agribiotechnical Sciences in Osijek and in digital repository of Faculty of Agrobiotechnical Sciences in Osijek.

1. Uvod

Zajednička poljoprivredna politika Europske unije (ZPP), eng. *The Common Agricultural Policy (CAP)* je skup mjera i programa subvencioniranja poljoprivrede u Europskoj uniji. Cilj ZPP-a je osiguranje prihvatljivih cijena i kvalitete prehrambeno-poljoprivrednih proizvoda za europske potrošače, zadovoljavajućeg dohodka poljoprivrednih proizvođača te očuvanje ruralnog naslijeđa.

Od svog nastanka Zajednička poljoprivredna politika je u konstantnom procesu reformi. Tijekom povijesti je došlo do bitnih utjecaja povezanih s promjenama na poljoprivrednim tržištima, proračunskim okvirom, međunarodnim trgovinskim sporovima, društvenim i okolišnim brigama. Nekada je analiza starih instrumenta ZPP-a poput: povrata za izvoz, tržišne intervencije i uvoznih nameta bila puno jednostavnija za provođenje, a isto tako je bilo lako proizvesti ekonomski model za procjenu ujecaja promjena politike na poljoprivredni sektor. Za vrijeme 1990-ih uzastopne reforme su nastavile smanjivati ulogu alata cjenovne politike kao i povećanja tržišne orijentacije ZPP-a. Uz tržišno orijentiran ZPP, mjere postaju sve više složenije te se nastoje riješiti raznolikim izazovima kao što su: ruralni razvoj, kvaliteta i sigurnost hrane, pitanja zaštite okoliša, regionalna i sektorska konkurentnost, rizici na tržištu i tako dalje.

Tijekom godina od utemeljenja Europske unije pa i samim time osnivanja ZPP-a, radna snaga se postupno povećavala ulaskom novih zemalja članica u Uniju. Novim državama je ponuđeno koristiti se mehanizmom subvencioniranja cijena poljoprivrednih proizvoda, kao i poticajima poljoprivrednika koji su raspoređeni na razdoblje od deset godina. Svojim pristupanjem u Europsku uniju 2013. i Hrvatska je postala zemlja korisnica raznih privilegija koje nudi Europska unija pa i onih vezanih za poljoprivredu. Kako bi bila u mogućnosti koristiti privilegije morala se obvezati na modernizaciju i rekonstruiranje poljoprivrednog sektora.

2. Općenito o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici

Poljoprivreda je jedna od najvažnijih grana Europske unije i za razliku od ostalih politika koje se većinom donose na odluku samih zemalja članica, o poljoprivredi sve zemlje članice odluke donose zajedno. ZPP nije osnovana samo za ljude koji se bave poljoprivedom već za sve stanovnike Europske unije, njih oko 500 milijuna kojima treba sigurna, stabilna i raznovrsna opskrba hranom.

To je dinamična politika koja se konstantnim reformama prilagođava novim izazovima (Europsko vijeće, 2019.). Europska unija je osnovala ZPP kako bi se riješili izazovi poput:

1. osiguravanja sigurnosti opskrbe hranom za sve europske građane,
2. rješavanja fluktuacija na svjetskim tržištima i volatilnosti cijena,,
3. održavanja uspješnih ruralnih područja diljem EU-a,
4. održivije upotrebe prirodnih resursa,
5. doprinosa ublažavanju klimatskih promjena.

2.1. Principi ZPP-a:

Principi na kojima se temelji ZPP su: jedinstveno tržište, prednost Unije te financijska solidarnost.

Jedinstveno tržište:

- primijenjuju se pravila o slobodnom prometu robe i proizvoda među državama članicama Unije,
- određivanje zajedničkih cijena i pomoći, bez obzira na sjedište ekonomskog subjekta. Korektna primjena tog načela zahtijeva zajedničko reguliranje cijena, isplaćivanja pomoći i pravila konkurencije, harmonizaciju propisa o zdravstvenom osiguranju i administrativnim postupcima, kao i zajedničku vanjskotrgovinsku politiku (Kessner-Škreb, 2008.).

Prednost Unije:

- daje se prednost poljoprivrednim proizvodima porijeklom iz Unije prije nego onima uvezenima u istu,

- uvijek potrebna zaštita vlastitog unutarnjeg tržišta kako ne bi došlo do problema zbog nekontroliranog uvoza poljoprivrednih proizvoda koji imaju nešto nižu cijenu, također treba obratiti pažnju da ne bi došlo do poremećaja na svjetskom tržištu.

Financijska solidarnost:

- bez obzira na njihov nacionalni interes, troškovi koji su dio primjene Zajedničke poljoprivredne politike dijele se između svih zemalja članica.

2.2. Ciljevi ZPP-a:

Održiva proizvodnja hrane:

- opasnost od prirodnih nepogoda i nekada slabih ili nikakvih prihoda utječu najviše na poljoprivredu za razliku od ostalih grana pa zbog toga treba težiti ka realiziranju prihoda poljoprivrednog gospodarstva kao i ograničiti varijabilnost samoga gospodarstva,
- poljoprivredni sektor je visoko fragmentiran za razliku od ostalih sektora prehrambenog lanca pa je zbog toga potrebno pojačati konkurentnost istoga te povećati vrijednost udjela u prehrambenom lancu,
- zbog povećanog rizika od napuštanja poljoprivredne djelatnosti potrebno je kompenzirati za poteškoće na područjima s otežanim uvjetima gospodarenja.

Održivo upravljanje prirodnim resursima i klimatskim uvjetima:

- potrebno je osigurati uvjete za pojačanu zaštitu okoliša te jamčiti održive prakse proizvodnje,
- treba težiti ka razvijanju novih tehnologija i mijenjanju stare za biološki prihvatljivu tehnologiju,
- vremenske neprilike su najveći neprijatelj poljoprivrednika stoga treba nastojati ka ublaženju klimatskih promjena te kvalitetniju prilagodbu na učinke ekstremnih vremenskih fluktacija može pozitivno utjecati na smanjenje učinaka navedenih promjena.

Uravnotežen teritorijalni razvoj:

- zapošljavanje je ključ uspjeha i zadržavanja ljudi u ruralnim mjestima,

- kako bi se omogućio potpuni potencijal seoskog gospodarstva potrebno je promicati raznolikost kao i optimizaciju uporabe dodatnih lokalnih resursa na ruralnim područjima,
- mala poljoprivredna gospodarstva trebaju razviti i ojačati vlastita lokalna tržišta kako bi pružili otpor ka uvozu stranih slabije kvalitetnih proizvoda na domaće tržište.

2.3. Dva stupa ZPP-a:

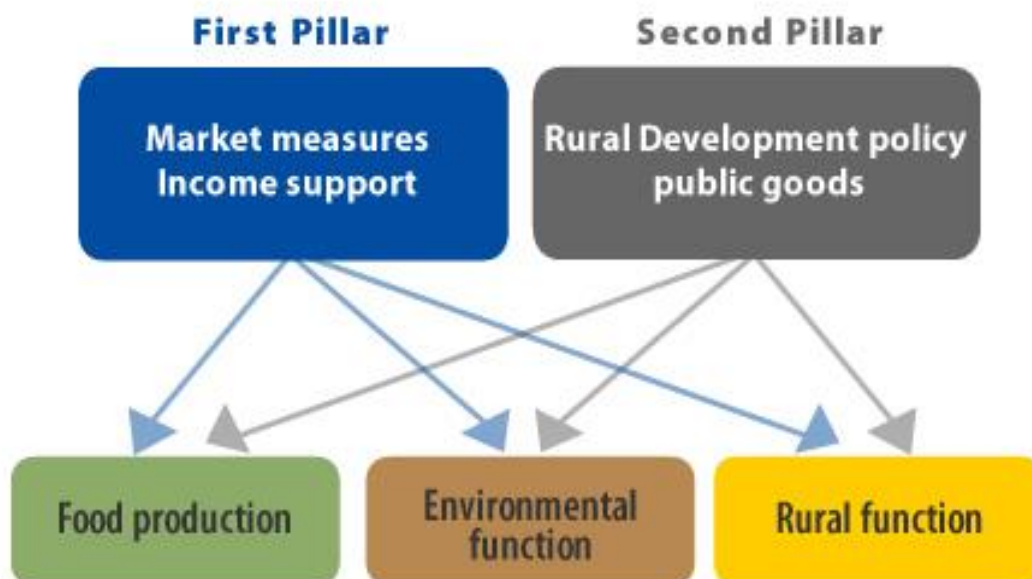
Glavni ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike EU-a ostali su dosljedni tijekom godina, ali uzastopne reforme dovele su do promjena u korištenim instrumentima. Elementi politike ruralnog razvoja izvorno su ugrađeni u ZPP. Posebna i specifična politika EU za ruralni razvoj započela je s radom 2000. godine kad je ZPP reorganizirana u dva stupa:

- dohodovna i tržišna politika,
- politika ruralnog razvoja (European Network for Rural Development, 2019.).

Izravna plaćanja su prvi stup ZPP-a, a također bi se pod ovaj stup mogla uvrstiti i zajednička organizacija poljoprivrednih proizvoda. Na temelju prihvatljivih i stabilnih cijena poljoprivrednih proizvoda poljoprivrednicima se nastoji osigurati stabilan dohodak. Stup je financiran putem Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EAGF), a on osigurava direktnu financijsku pomoć poljoprivrednicima u zemljama članicama. Isto tako osigurava i mjere pomoću kojih se reguliraju poljoprivredna tržišta.

Ruralni razvoj je temelj drugog stupa i pomoću njega se nastoje ostvariti ciljevi ruralnih sredina i ljudi koji tamo žive. Kao glavne načine provođenja ruralne politike možemo navesti:

- poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednog kao i šumarskog sektora,
- poboljšanje okoliša i ruralnih sredina,
- poboljšanje života u seoskim područjima te raznolikost ruralne ekonomije.

Slika 1. Dva stupa ZPP-a

Izvor: https://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/policy-in-action/rural-development-policy-overview/introduction/en/introduction_en.html

Stupovi ZPP-a odnose se na izravna plaćanja i tržišne mjere, dok drugi stup označava višegodišnje programe ruralnog razvoja (Slika 1.). Oba stupa podjednako utječu na proizvodnju hrane, funkciju okoliša kao i sam ruralni razvoj.

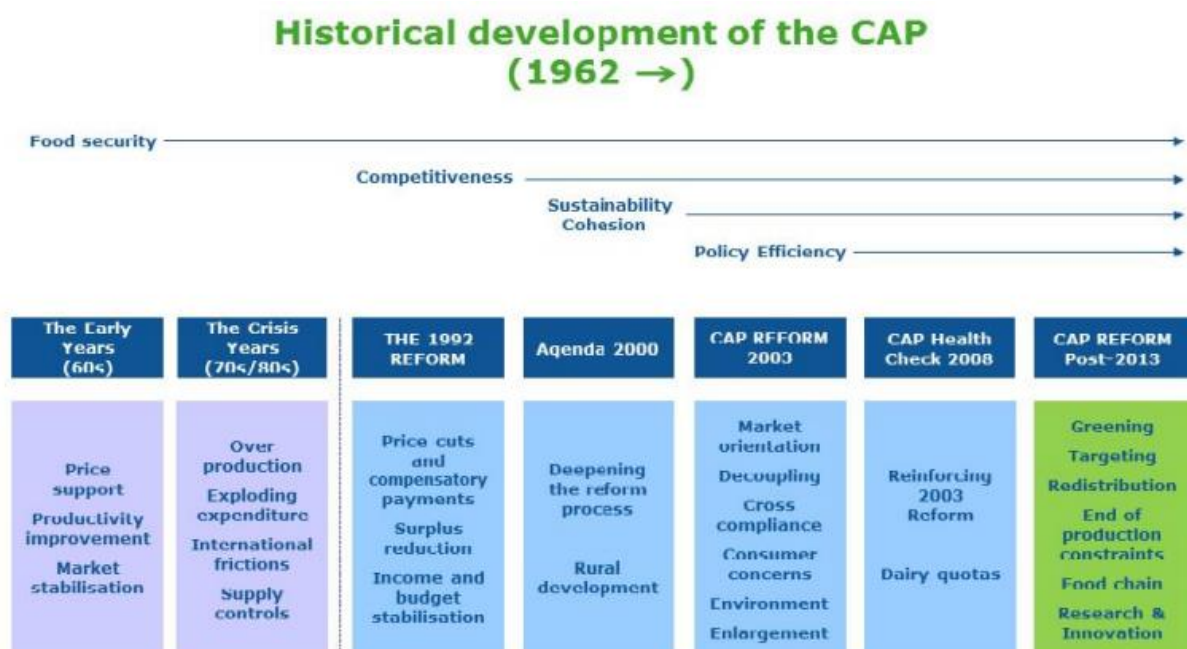
3. Reforme Zajedničke poljoprivredne politike

Države osnivačice ZPP-a (Njemačka, Francuska, Italija, Belgija, Nizozemska, Luxemburg) imale su za cilj napraviti zajedničku političku uniju kako bi prehranile gladno stanovništvo poslijeratne Europe. Rimskim ugovorom 1958. godine usvojena su načela i opći principi ZPP-a, da bi nekoliko godina poslije 1962. godine ta ista politika i zaživjela pored šest država koje su je ranije osnovale.

Niz reformi koji je uslijedio nakon formiranja ZPP-a htio je omogućiti pravilnu prilagodbu mehanizma za postizanje ciljeva koji su usvojeni Rimskim ugovorom. Tijekom godina ciljevi su i bili postignuti, čak do te mjere da se proizvodilo više hrane nego što je zaista bilo potrebno. Baš zbog te prevelike produktivnosti uvode se mjere koje su imale za cilj prilagoditi razinu proizvodnje onima koje je tržište zahtjevalo. Do danas, Zajednička

poljoprivredna politika je uspješno provela pet velikih reformi kako bi se prilagodila promjenama u svijetu. Jedna od prvih najvažnijih reformi zbila se 1992. godine, jer je ta godina označavala takozvani „veliki preokret“, kada se ZPP preusmjerava s podrške tržištu na podršku poljoprivredniku i to tako da su se potpore izdavale samim poljoprivrednim radnicima. Također je važna za spomenuti i Agenda 2000 koja se smatra novom fazom za dopunu one reforme iz 1992. godine. Reforma je postignuta dogovorom 1999. na Europskom vijeću u Berlinu i donijela je zanimljive stavke poput uvođenja ekoloških uvjeta koje su države članice dužne ispuniti kako bi dobili izravne potpore. Najzanimljivija stavka od svih je ona o osnivanju nove politike to jest politike ruralnog razvoja koja će prerasti u drugi stup ZPP-a.

Posljednje značajne reforme su bile 2003. („*Mid-Term Review*“), 2008. („*Health check*“), i posljednja reforma 2013 godine (sveobuhvatniji i integriraniji pristup) o kojima će se više govoriti u nastavku rada (Slika 2.). Slika prikazuje na praktičan i slikovit način razvoj ZPP-a kroz povijest kao i njegove reforme. Prve debate o ZPP-u nakon 2020. pokrenute su 2016. dok su odgovarajući zakonodavni prijedlozi predstavljeni 2018. godine kada je Europska komisija objavila reformski paket propisa za razdoblje 2021.-2027.

Slika 2. Povijesni razvoj ZPP-a

Izvor: Research for AGRI Committee – the CAP support beyond 2020

3.1. Reforma ZPP-a 2003. godine („Mid-Term Review“):

Europska komisija je, baš kako je bilo predviđeno Agendom 2000, dvije godine prije nego što je prihvatila europski model poljoprivrede, pristupila srednjoročnoj reviziji rješenja i ciljeva previđenih upravo istim dokumentom iz 1999. godine. U međuvremenu je Europsko vijeće u Gothenburgu dogovorilo ciljeve održivog razvoja EU i potvrdilo da ZPP u budućnosti treba, pored sektorskih doprinijeti ostvarivanju strateških ciljeva Unije, stavljajući naglasak na zdrave i visokokvalitetne proizvode te okolišno održive proizvodne metode koje uključuju organsku poljoprivredu, upotrebu obnovljivih sirovina te zaštitu bioraznolikosti (Memišević, 2014.).

Za vrijeme sastanka koji se održao u Berlinu 1999. godine tadašnjih 15 članica Unije uspješno je prihvatilo prijedloge Agende 2000 i kako navodi Massot (2019.) pozvalo Komisiju da 2002. provede preispitivanje u sredini programskog razdoblja kako bi se ocijenio učinak posljednje reforme ZPP-a.“ To isto preispitivanje je vodilo ka najambicioznijoj reformi Zajedničke poljoprivredne politike do sada, te se mogu istaknuti tri glavne linije reformi (1) jačanje konkurentnosti i tržišne orijentacije poljoprivrede dok se istodobno nastoji izbjeći odstupanje od proračuna; (2) poboljšanje ruralnog razvoj, tako da i dalje može pružati ruralne javne usluge; (3) proizvodnja proizvoda standarda visoke kvalitete s obzirom za održivost okoliša, javno zdravstvo, zdravlje životinja i biljaka te dobrobit samih životinja.

Franz Fischler, član Europske komisije koji je bio zadužen za poljoprivredu, 2003. godine u mjesecu siječnju predlaže najnoviju reformu pod imenom „Mid-Term Review“ prema kojoj su: navodi (Mikuš i sur.,2010.) „postojeća izravna plaćanja, vezana uz različite proizvodne aktivnosti, bila pretvorena u jedinstveno plaćanje po gospodarstvu.“ Također važno je naglasiti kako je ukupnoj potpori upravo prevladavala dohodovna potpora, a ne ona potpora vezana za proizvodnju.

26. lipnja 2003. godine u Luxembourg ministri poljoprivrede postižu dogovor kojim je znatno reorganiziran ZPP te je isto tako uvedeno nekoliko novih načela i mehanizama:

- kako bi se smanjilo narušavanje poljoprivredne proizvodnje i trgovine dolazi do odvajanja potpore od količine, također isto zbog toga kako bi se poljoprivrednici lakše usredotočili na tržište. Proizvodno nevezane potpore poslije se pretvaraju u jednokratno plaćanje po gospodarstvu, kojemu je cilj jamčenje stabilnosti prihoda.

- uvjetovanost (engl. „*cross-compliance*“) kojom su jednokratna plaćanja uvjetovana nizom kriterija povezanih s okolišem i javnim zdravljem, u skladu s očekivanjima europskih građana (Massot, 2019.).
- konačni cilj proizvodno nevezanih potpora bio je taj za uključivanje sustava jednokratnog plaćanja u takozvanu „zelenu kutiju“ radi kompatibilnosti s pravilima Svjetske trgovinske organizacije.
- korištenjem dva mehanizma to jest 1. promjena, radi jačanja ruralnog razvoja omogućuje se transakcija sredstava među dvama stupovima ZPP-a i 2. moguća primjena regionalnog modela proizvodno nevezane potpore, pomoću kojega se omogućuje usklađivanje plaćanja po hektaru koja su uručena u skladu s teritorijalnim kriterijima. Zbog toga dolazi do javne preraspodjele prava na plaćanja i ona su poljoprivrednim gospodarstvima uručena prema referentnim vrijednostima iz prošlosti.
- za razoblje 2007. – 2013. uvodi se posebno načelo, to jest financijska disciplina, koje je poslije uvedeno u financijsku perspektivu te kojim je zamrznut proračun prvog stupa Zajedničke poljoprivredne politike, također postavljaju se obavezne godišnje granice.
- na kraju, jedinstvena zajednička organizacija tržišta je osnovana 2007. godine kojom su objedinjeni mehanizmi 21 postojeće zajedničke organizacije tržišta.

Reforma 2003. koja je drastično promijenila izgled ZPP-a, bila je bitan korak ka jačanju kvalitete zakonodavstva Europske unije. Ukinute su mnoge odredbe kao i devet uredbi Vijeća. Pojednostavljeni su postupci te ostali propisi su preoblikovani stvaranjem jedinstvenog upravljačkog odbora za izravnja plaćanja. Uspostavljena je veća autonomija državama ZPP-a što je bila jedna od glavnih aspekata političkog sporazuma, isto tako omogućena je i znatna fleksibilnost u programu provođenja reformi. Također, kao što navodi Memišević, (2014.) u svome radu da je poljoprivrednicima prvi put pružena stvarna prilika da proizvode u skladu sa zahtjevima tržišta, čime je spriječena pojava viškova, a što je desetljećima u nazad bio glavni izazov Europske komisije u ovom sektoru.

3.2. Reforma ZPP-a 2008. godine („*Health check*“):

Reforme koje su se dogodile između 1992. i 2003. godine znatno su promijenile izgled Zajedničke poljoprivredne politike. Prateći rezultate posljednje reforme iz 2003. godine, Europska komisija je tijekom 2007. godine inicirala diskusije o unaprjeđenju rješenja uvedenih istom, ali ne sa namjerom ulaska u novi proces radikalnih izmjena, nego da postojeće instrumente obogati kako bi bolje odgovorila novim izazovima 21. stoljeća (Memišević, 2014.). Tako se pred kraj 2008. godine, kao rezultat rasprava, rađa tako zvana „*Health check*“ reforma.

Nakon što je Vijeće prihvatilo „*Health check*“ reformu koja je odobrena 20. studenog 2008. godine, mnoge mjere primijenjvane još poslije reforme 2003. godine bivaju izmijenjene. Ciljevi nove reforme su kako navodi (EP, Massot, 2019.).

- ojačati potpuno odvajanje potpora od proizvodnje uz postupno ukidanje preostalih plaćanja povezanih s proizvodnjom njihovom integracijom u sustav jednokratnih plaćanja po gospodarstvu,
- djelomično preusmjeriti sredstva iz prvog stupa u korist ruralnog razvoja povećanjem stupnja promjene izravnih potpora,
- povećati fleksibilnost pravila za javnu intervenciju i nadzor ponude kako bi poljoprivrednici mogli neometano reagirati na signale s tržišta.

Također jedna od stavki je bila pojednostavljenje i modernizacija ZPP-a. „Zdravstveni pregled“ dao je priliku osiguranja da su trenutne politke prilagođene kako bi se bolje odgovorilo na nova pitanja i izazove s kojima se susreću europski poljoprivrednici kao na primjer: zaštita flore i faune, proizvodnja koja manje ili skoro pa nikako ne zagađuje okoliš, klimatske promjene te kvalitetnije gospodarenje vodama.

Nekoliko različitih mjera se nalazi unutar same reforme:

- postupno ukidanje kvota za mlijeko do 2015. godine,
- eng. „*decoupling*“, razdvajanje potpora od proizvodnje odnosno nevezane potpore,
- pomoć za sektore s posebnim problemima,
- druge mjere: napuštanje „*set aside*“ programa, potpora za mlade poljoprivrednike povećava se sa 55000€ na 70000€.

U nastojanju modernizacije i pojednostavljenja ZPP-a, „*Health check*“ reforma uklanja propisana ograničenja za poljoprivredne radnike te na taj način im pomaže u suočavanju s novim izazovima i da bolje obraćaju pažnju na znakove s tržišta. Kao dio ovih promjena, izravne isplate poljoprivrednicima trebaju se smanjiti prenesenim sredstvima koja podupiru širenje podrške ruralnom razvoju (EC, ENRD, 2019.). Upravo radi toga u sve nacionalne strategije ruralnog razvoja uvode se izmjene. Sedamnaest država članica iskorištavaju priliku kako bi osigurale dodatna sredstva za razvitak širokopojasnog pristupa internetu u seoskim područjima. Također je važno za spomenuti kako je Europski paket za oporavak gospodarstva, u skladu s revizijama reforme „*Health check*“, implementiran i kao odgovor na recesiju koja je zahvatila svijet 2008. godine.

3.3. Reforma Zajedničke poljoprivredne politike 2013.:

Reforme iz 2003. i 2008. godine služe kao osnova ZPP-a do kraja programskog razdoblja to jest 2013. godine. Rasprave o novoj reformi počele su u travnju 2010. godine, pod nazivom „CAP post 2013.“, kada je povjerenik Europske komisije za poljoprivredu i ruralni razvoj pozvao na javnu raspravu o ciljevima ZPP-a. Kako navodi Memišević (2014.), cilj nove reforme je prilagoditi poljoprivredu EU ekonomskim, okolišnim i teritorijalnim izazovima 21. stoljeća, a ZPP staviti u kontekst dostizanja ciljeva Strategije za pametan, održiv i uključen rast „Europa 2020“.

Zbog nekoliko razloga počinje se javljati potreba za novom i korjenitom reformom: Hrana postaje skuplja i manje dostupna, a ponovna intenzifikacija proizvodnje može proizvesti štetne utjecaje na okoliš i na dobrobit životinja, klimatske promjene, upravljanje ZPP-om (složena administracija), te potreba uvažavanja različitosti prioriteta starih zemalja članica, kao što su očuvanje okoliša, održiva proizvodnja, dobrobit životinja i novih članica – zaštita obiteljskih gospodarstava, stabilnost tržišta i cijena, te ruralni razvoj (Mikuš i sur., 2010.).

Krajnji sporazum o novoj reformi između Europskog vijeća, Europske komisije i parlamenta ostvaren je 24. rujna 2013. godine. Reforma službeno stupa na snagu 2014. dok se nova pravila primjenjuju od 2015. godine da bi države članice imale dovoljno vremena se pripremiti uvesti novu politiku kao i obavijestiti poljoprivrednike o istoj.

Osnovni ciljevi reforme su:

- osigurati održivu proizvodnju hrane,
- zajamčiti održivo upravljanje prirodnim resursima,
- potpora jednakom razvoju svih ruralnih područja u Europskoj uniji.

Kao jedna od glavnih stvari je ta da je i dalje zadržana struktura iz „Agende 2000“ koja se temeljila na dva stupa. Nove reforme su znatno obogatile oba stupa različitim pogodnostima.

Glavne odrednice ZPP-a za razdoblje 2014. – 2020.:

- rekonstruiranje proizvodno nevezanih potpora u sustav multifunkcionalnih potpora. „Faza odvajanja potpora za poljoprivredne proizvode u korist generičke potpore prihodima uvedena 2003. prelazi u fazu ponovnog spajanja instrumenata sa specifičnim ciljevima, s tim da se ukidaju sve povijesne reference („usmjerena pomoć” ili engl. „*targeting*”).“ (EP, Massot, 2019.). Sustavom plaćanja po fazama ili razinama, sastavljenih od sedam elemenata, zamijenjena su jednokratna plaćanja za poljoprivredna gospodarstva. Elementi su: 1. „osnovno plaćanje”; 2. „zeleno plaćanje” u korist ekoloških javnih dobara (ekološka komponenta); 3. dodatno plaćanje mladim poljoprivrednicima; 4. preraspodjela plaćanja kojom se pruža dodatna potpora za obradu prvih hektara poljoprivrednog gospodarstva; 5. dodatak na prihode u područjima s prirodnim ograničenjima; 6. potpore povezane s proizvodnjom; 7. na kraju, pojednostavljeni sustav za male poljoprivrednike (EP, Massot, 2019.). Novi poticaji po hektaru dodijeljeni su prvenstveno aktivnim poljoprivrednicima. Kako bi do 2019. sve države članice dostigle minimalno plaćanje u eurima po hektaru (postupak „vanjske konvergencije“) planirano je da će se omotnice za izravna plaćanja postupno prilagoditi za svaku državu članicu Unije.
- dolazi do konsolidacije stupova Zajedničke poljoprivredne politike: prvog stupa, pomoću kojega se, na teret Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EFJP), financiraju tržišne mjere i izravne potpore; drugog stupa, preko sustava sufinanciranja u korist ruralnog razvoja. Također u korist drugog stupa se ukida promjena izravnih potpora te dolazi do zamjene obveznim smanjenjem osnovnih plaćanja za iznose veće od 150 000€, takozvano „postupno smanjivanje“. Od 2015. godine države članice Unije mogu prebaciti prvotno dodijeljena sredstva u oba

smjera to jest iz prvog stupa u drugi do 15%, isto tako iz drugoga u prvi do 25% za određene države jer je povećana fleksibilnost između stupova.

- da ne bi došlo do krize cijena i poremećaja na tržištu dolazi do konsolidacije instrumenata Zajedničke organizacije tržišta (ZOT) koji postaju „sigurnosne mreže“. Sustav kvota za šećer istekao je 2017. godine u mjesecu rujnu, dok je prava sadnje vinograda sustav dozvola zamijenio od 2016. godine i na taj način je potvrđeno ukidanje svih mjera nadzora nad ponudom. Prihvatanje „mini mliječnog paketa“ prethodi novom sustavu za mlijeko koji je na snazi od 2015.
- pristup ruralnom razvoju na usmjereniji, teritorijalni i integriraniji način. Predviđena je kvalitetnija koordinacija ruralnih mjera s drugim strukturnim fondovima. Pojednostavljena je široka lepeza postojećih instrumenata u drugom stupu ZPP-a i usmjerena na podršku za konkurentnost, inovacije, poljoprivredu zasnovanu na „znanju“, pokretanje poslovanja mladih poljoprivrednika, održivo upravljanje prirodnim resursima i uravnotežen regionalni razvoj. (EP, Massot, 2019.).

Nekoliko inicijativa za donošenje zakonodavnih okvira pokrenuto je nakon odluka 2013. u skladu s ekonomskim, proračunskim i institucionalnim razvojem. 2016. počela je primjena drugog „mliječnog paketa“ zbog smanjene ponude i problema s krizom koji su zahvatili poljoprivrednike kada su ukinute kvote 2015. godine. Otvorena je nova rasprava o politici ruralnog razvoja poslije 2020. na konferenciji „Cork 2.0“ u rujnu 2016. Predloženo je nekoliko mjera kako bi se pojednostavili osnovni propisi Zajedničke poljoprivredne politike u sklopu revizije na sredini razdoblja Višegodišnjeg financijskog okvira 2014.-2020 te je taj proces završen prije kraja 2017. i objavljeno je novo zakonodavstvo. 2016. su predložena poboljšanja u okviru reguliranja poljoprivrednih tržišta te lanca opskrbe hranom i ona bi trebala uroditi zakonodavnim prijedlozima. U studenom 2017. Komisija predstavlja rad naziva „Budućnost hrane i poljoprivrede“ dok već u svibnju 2018. predstavlja financijski višegodišnji sklop za 2021-2027. kao i zakonodavne prijedloge. Također počinju rasprave o reformi ZPP-a poslije 2020. godine.

4. Budućnost Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2021.-2027.

Europska komisija 1. lipnja 2018. objavljuje reformski paket propisa koji se sastoji od prijedloga uredbi o modernizaciji i pojednostavljenju Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje od 2021.-2027 (Pejčić, 2018.).

Reformski paket sastoji se od tri propisa:

- prijedlog Uredbe o nacionalnim strateškim planovima u okviru ZPP,
- prijedlog Uredbe o financiranju poljoprivrede iz EU fondova,
- prijedlog Uredbe o jedinstvenoj zajedničkoj organizaciji tržišta (ZOT).

Jedna od zanimljivih novina koje donosi reformski paket je ta da u sklopu jednog strateškog dokumenta bude obuhvaćeno planiranje svih mjera poljoprivredne politike koje se financiraju iz proračuna Europske unije. Prijedlog reformskog paketa bit će proslijeđen državama članicama koje će u istom raspravljati u sklopu Vijeća EU.

Prijedlogom Europske unije visina proračuna za razdoblje od 2021.-2027., koja bi trebala biti na raspolaganju za poljoprivredu, će za 10% biti manja o odnosu na reformsko razdoblje 2014.-2020. zbog financiranja drugih prioriteta. (Tablica 1.)

Tablica 1. Okvirna proračunska sredstva za dva programska razdoblja

EUROPSKA UNIJA	2014.-2020.	2021.-2027.
Proračun za ZPP		
Izravna plaćanja	308	285
Ruralni razvoj	100	80
Ukupno	408 mlrd €	365 mlrd €

Izvor: Obrada autora prema Zajednička poljoprivredna politika EU, (Pejčić, D. 2018.)

Ovaj proračun od 365 milijardi eura bi trebao biti dovoljan da ZPP ostane politika koja je otporna na buduće izazove, koja vodi ka održivom razvoju poljoprivrede Europske unije, da nastoji biti potpora poljoprivrednicima i ruralnim zajednicama te se da brine za okoliš i klimatske promjene.

Proračun je jednak prosječnom udjelu od 28,5% ukupnih proračunskih sredstava Europske unije za period 2021.-2027. Za potporu posebnih istraživanja i inovacija u polju prehrane, poljoprivrede, biogospodarstva i ruranog razvoja bit će dodano i stavljeno na raspolaganje dodatnih 10 milijardi eura. (Tablica 2.)

Tablica 2. Dodatak proračunu od 10 milijardi eura

265,2 milijarde € za izravna plaćanja
20 milijardi € za mjere potpore tržištu (EFJP)
78,8 milijardi € za ruralni razvoj (EPFRR)
365 milijardi € UKUPNO
+ 10 milijardi € za istraživanje i inovacije
375 milijardi € SVEUKUPNO

Izvor: Obrada autora prema Zajednička poljoprivredna politika EU, (Pejčić, 2018.)

Ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2021.- 2027 biti će fokusirani na nekoliko općih ciljeva koji uječu na:

1. Okolišnu važnost politike

- Razvoj obnovljive energije te zajedno sudjelovanje u ublažavanju klimatskih promjena kao i prilagodbo istima.
- Efikasno gospodarenje prirodnim resursima (zrak, voda, tlo) i poticanje održivog razvoja.
- Poboljšanje usluga ekosustava te očuvanje bioraznolikosti, krajobraza i staništa.

2. Društvenu važnost politike

- Olakšano omogućavanje razvoja poduzeća u seoskim područjima kao i privlačenje mladih poljoprivrednika.
- Mogućnost pronalaska posla, rasta, socijalne uljučenosti i lokalnog razvoja u ruralnim mjestima.
- Pozitivan odgovor poljoprivredne djelatnosti na zahtjeve društva u vidu zdravlja i hrane (zdrava, održiva, hranjiva) te opće dobro za životinje.

3. Gospodarsku važnost politike

- Kako bi se poboljšala sigurnost snabdijevanja hranom važno je poticanje održivog prihoda i otpornosti poljoprivrednih gospodarstava na području Europske Unije.
- Veća usmjerenost na istraživanja, digitalizaciju, modernizaciju kao i snažniju tržišnu orijentaciju te povećanje konkurentnosti.
- Jačanje statusa poljoprivrednog radnika u vrijednosnom lancu.

5. Hrvatska poljoprivreda u Zajedničkoj poljoprivrednoj politici

Poljoprivredna gospodarstva su izrazito važan faktor u proizvodnji i opskrbi hranom. Kako bi poljoprivrednicima osigurala jednostavno i učinkovito bavljenje poljoprivrednom djelatnošću, Europska unija pomoću raznih mjera i programa pomaže poljoprivrednim radnicima u ostvarivanju istoga.

Ulaskom u EU Hrvatska se pridružila zajednici od 14 milijuna poljoprivrednih proizvođača koji zajedno sa zaposlenima u prehrambenom sektoru čine 7 % ukupne EU zaposlenosti i generiraju 6 % EU bruto domaćeg proizvoda (Jurišić, 2013.). Nažalost Hrvatska nije u stanju proizvesti dovoljno primarnih poljoprivrednih proizvoda kao i onih u prehrambeno-tehnološkoj industriji usprkos svojim mogućnostima i potencijalima kojih je na pretek. Kako dalje navodi Jurišić, (2013.): Pojedini pokazatelji izravno ukazuju na slabe točke kojima bi se poljoprivredna politika trebala žurno pozabaviti ukoliko se želi održati sektor i bolje pozicionirati na europskoj sceni – nedostatna ekonomija obujma, neodgovarajuća struktura proizvodnje, niski prinosi kod većine gospodarstava, visoki troškovi proizvodnje, problematičan plasman proizvoda.“ Upravo zbog tih problema Hrvatska treba početi što prije riješavati iste te krenuti u pravom smjeru i pomoću mehanizama Zajedničke poljoprivredne politike, kao što su na primjer izravna plaćanja i mjere ruralnog razvoja, izvući ono najbolje što pružaju.

Kao što je već spomenuto jedna od osnovnih, pa slobodno se može reći i glavnih mjera, pomoći poljoprivrednicima su izravna plaćanja (temelj prvog stupa ZPP-a). Također uz izravna plaćanja moguće je dobiti i potporu za IAKS mjere ruralnog razvoja (temelj drugog stupa ZPP-a). Poljoprivredna gospodarstva u EU, a time i u Hrvatskoj ostvaruju izravnu potporu podnošenjem jedinstvenog zahtjeva za izravna plaćanja i IAKS mjere ruralnog razvoja (jedinstveni zahtjev) na kojem upisuju poljoprivredno zemljište koje obrađuju i

životinje koje drže na svom gospodarstvu, odnosno sve resurse za koje žele ostvariti neku vrstu potpore (APRRR, 2015.). Pomoću internetske aplikacije Agronet, poljoprivrednici pristupaju popunjavanju jedinstvenog zahtjeva za odobrenje nekih od mjera.

Tablica 3. Prikaz ukupnih troškova ZOT-a, izravnih plaćanja i ruralnog razvoja u okviru Zajedničke poljoprivredne politike

Proračun za ZPP 2014.-2020. (28 država članica Eu-a)	Ukupno 2014.-2020. (u milijardama € po tekućim cijenama)	% ZPP
TRŽIŠNE MJERE (ZOT)	19,002	
a) Namjenski prihodi	(4,704)	
b) Pričuva za slučaj krize	+3,155	
A) UKUPNO ZOT [(a)+(b)]	17,453	4,3%
IZRAVNA PLAĆANJA	298,438	
c) Prijenos za drugi stup	(7,369)	
d) Prijenos za izravna plaćanja	+3,359	
e) NETO IZNOS PRIJENOSA [(c)+(d)]	(4,010)	
f) Pričuva za slučaj krize	(3,155)	
B) UKUPNO IZRAVNA PLAĆANJA [(e)+(d)]	291,273	71,3%
UKUPNO PRVI STUP [(A)+(B)]	308,726	75,6%
MJERE ZA RURALNI RAZVOJ	95,577	
g) Neto iznos za drugi stup	+4,010	
C) UKUPNO DRUGI STUP	99,587	24,4%
UKUPNO ZPP 2014.-2020. [(A)+(B)+(C)]	408,313	100%

Izvor: Obrada autora prema EP, (Massot, 2019.).

5.1. Izravna plaćanja u sklopu ZPP-a 2015.-2020.:

Primarni cilj izravnih plaćanja je povećanje dohodka poljoprivrednih gospodarstava jer su gospodarstva najvažnija karika u lancu proizvodnje hrane i samim time jačanja BDP-a neke države, pa tako i Hrvatske. Što se tiče hrvatske poljoprivrede, ispred nje su postavljeni određeni ciljevi koji bi je s vremenom trebali odvesti ka boljitku i prema konačnom oporavku vlastitog gospodarstva generalno. Prva od stvari koja bi se trebala što prije napraviti je ta da se poveća konkurentnost te uvelike osnaži prijeko potrebna modernizacija poljoprivrede kao djelatnosti uz provedbu načela i principa održivosti.

Uz već spomenuti primarni cilj izravnih plaćanja mogu se navesti i neki od također važnih za prosperitet države:

- podrška za ekonomsko i prostorno slabije poljoprivrednike,
- održanje biodivergentnosti,
- potreba za „pomlađivanjem“ hrvatske poljoprivrede,
- podrška za one sektore koji su neravnopravnom položaju radi tržišnih kretanja i reformi,
- zajedničko djelovanje poljoprivrednika.

Izravna plaćanja dodjeljuju se samo onima koji se aktivno bave poljoprivredom i vrše poljoprivrednu djelatnost na gospodarstvu, a moraju biti upisani u Upisnik poljoprivrednika. Aktivni poljoprivrednik je poljoprivrednik čije je poljoprivredno gospodarstvo upisano u Upisnik poljoprivrednika, koji provodi slijedeće: proizvodnju, uzgoj ili sadnju poljoprivrednih proizvoda, uključujući žetvu, mužnju, uzgoj rasplodnih životinja i držanje stoke ; ili održavanje poljoprivrednog zemljišta u stanju pogodnom za ispašu ili uzgoj bez pripremnih radnji koje izlaze iz okvira uobičajenih poljoprivrednih metoda i mehanizirane obrade (Ministarstvo poljoprivrede, 2019.).

Izravna plaćanja u sklopu ZPP-a su godišnja potpora dohodku poljoprivrednog radnika. Neke od mjera izravnih plaćanja su:

1. Potpora po površini (nije vezana uz vrstu proizvodnje):
 - osnovno plaćanje (zasniva se na pravima na plaćanja)
 - zeleno plaćanje (povezano uz osnovno plaćanje)
 - preraspodijeljeno plaćanje (za početnih 20 hektara)
 - plaćanje za male poljoprivrednike (za 25 hektara)

2. Proizvodno-vezana potpora uručuje se za:
 - stočarstvo (4 mjere)
 - ratarstvo (4 mjere)
3. Program za male poljoprivrednike
 - on objedinjuje potpore pod 1. i 2. uz smanjene kontrole i jednostavnije uvjete za poljoprivrednike

Novi poljoprivrednici koji bi htjeli registrirati svoje gospodarstvo u Upisnik poljoprivrednika, trebaju se javiti regionalnom uredu Agencije za plaćanja u svojoj županiji. Osnovi uvjet za registraciju gospodarstva je taj da moraju obavljati djelatnosti koje su vezane uz stočarstvo, bilinogojstvo ili njima slične djelatnosti. Također jedna od važnih stvari je ta da je minimalno prihvatljiva površina poljoprivrednog gospodarstva od jednog hektara kako bi poljoprivrednik ostvario prava na izravna plaćanja.

5.2. Mjere ruralnog razvoja:

Glavni cilj mjera ruralnog razvoja je zaustaviti ili umanjiti negativan utjecaj poljoprivredne djelatnosti na bioraznolikost te prirodne resurse. Države članice imaju slobodu odabira pojedinih mjera sukladno Uredbi 1305/2013 koja je pravni temelj za izradu PRR-a, mjera 10 Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene je jedina obvezna mjera koju mora sadržavati svaki program ruralnog razvoja (Ministarstvo poljoprivrede, 2019.). Također državama članicama se postavlja zahtjev za utrošak 30% ukupnih doprinosa iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj kako bi se prilagodili klimatskim promjenama i obratili pažnju na njihovo ublažavanje. Okvirna raspodjela sredstava po mjerama za Republiku Hrvatsku prikazana je u tablici 4.

Tablica 4. Okvirna raspodjela sredstava po mjerama

Mjera	Ukupno (€)
M1 - Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja	13.333.333,33
M2 - Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima	21.176.470,59
M3 - Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu	7.058.823,53
M4 - Ulaganja u fizičku imovinu	667.058.823,53
M5 - Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti	118.117.647,06
M6 - Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja	262.928.104,58
M7 - Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima	265.882.352,94
M8 - Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma	92.941.176,47
M9 - Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija	8.888.888,89
M10 - Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene	138.830.280,00
M11 - Ekološki uzgoj	128.309.623,50
M13 - Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima	321.600.000,00
M16 - Suradnja	8.333.333,33
M17 - Upravljanje rizicima	56.673.373,50
M18 - Financiranje dodatnih nacionalnih izravnih plaćanja za Hrvatsku	139.875.000,00
M19 - LEADER (CLLD)	67.540.725,00
M20 - Tehnička pomoć	64.746.543,59
UKUPNO 2014 - 2020	2.383.294.499,84

Izvor: Obrada autora prema Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., Ministarstvo poljoprivrede, 2015.

5.3. IAKS mjere ruralnog razvoja:

Isto kao i za izravna plaćanja poljoprivrednicima je omogućeno da za istu veličinu površine, naravno uz zadovoljavajuće propisane uvjete, ostvare plaćanja iz Programa ruralnog razvoja, to jest IAKS mjere ruralnog razvoja. Kao što je već prije rečeno, zahtjev za potporu se podnosi svake godine putem Agronet sustava.

Četiri IAKS mjere su uvrštene u Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020.:

1. mjera 10; Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene
2. mjera 11; Ekološki uzgoj
3. mjera 13; Plaćanja područjima s prirodnim i ostalim posebnim ograničenjima
4. mjera 14; Dobrobit životinja

6. Zaključak

Od samih početaka, to jest od utemeljenja davne 1962., Zajednička poljoprivredna politika je kroz sve ove godine nastojala ostvariti glavni cilj svog nastanka, a to je osiguranje prehrambene dostatnosti i pružanje potpore poljoprivrednicima kako bi stanovnici Europske unije imali cjenovno pristupačnu, sigurnu i kvalitetnu hranu.

Zajednička poljoprivredna politika, kao najdinamičnija sektorska politika Europske unije, kroz čitavu svoju povijest je bila podvrgnuta brojnim reformama najčešće kao rezultat problema i izazova s kojima su se susretali europski poljoprivrednici. Nesigurna politička i gospodarska situacija, nestabilnost cijena, ruralna depopulacija, klimatske promjene samo su jedni od mnogih problema s kojima su se tijekom godina suočavali poljoprivredni proizvođači. Zbog toga je zadatak zakonodavaca bio taj da se poljoprivrednim radnicima osigura odgovarajuća potpora koja je osnovana na jasnim i pojednostavljenim pravilima najčešće kroz dugoročno vremensko razdoblje.

Svakom novom reformom donijelo se nešto inovativnije što je nastojalo pomoći i olakšati poljoprivrednicima u savladavanju prepreka kao i svakodnevnom životu samih poljoprivrednika te ostalih ljudi u Europi. Svijet se brzo mijenjao, ali ništa se nije toliko intenzivno mijenjalo i prilagođavalo promjenama u strateškim gledištima Europske unije, pa ni ostale sektorske politike Unije, kao što je s uspjehom mogla Zajednička poljoprivredna politika.

Do danas se provelo 5 velikih reformi koje su znatno pridonijele onome što danas zovemo Zajednička poljoprivredna politika. Ali na tome ne treba stati. Svijet se i dalje mijenja, dolaze nove prilike i izazovi s kojima svakodnevno treba biti uz korak. Zbog toga i je najavljena reforma 2021.-2027. kako bi se dalje nastavilo pojednostavljivati i modernizirati politiku te suočavati s novim izazovima i rješavanju istih.

7. Literatura

1. Kranjac, D., Zmaić, K., Salputra, G., Erjavec, E.: Market and trade impacts of CAP past 2021 reform scenarios on main Croatian crop and livestock sectors. Spanish Journal of Agricultural Research. 17 (3).
2. Zobbe, H. (2001.): The Economic and Historical Foundation of the Common Agricultural Policy in Europe
3. Dehousse, F., Timmerman, P. (2008.): „The New Context of the Agricultural Debate in Europe“
4. AHDB, Agriculture & Horticulture Development Board (2013.): „The Impact of CAP Reform on Direct Payments to Farms in the UK and Other Member States“
5. Agrobiz/EU fondovi (2016.): „Što je zajednička poljoprivredna politika?“ URL: <https://www.agrobiz.hr/eu-fondovi/sto-je-zajednicka-poljoprivredna-politika-9>
6. Ministarstvo poljoprivrede, Uprava za stručnu podršku razvoju poljoprivrede i ribarstva (2011.): „Razvoj Zajedničke poljoprivredne politike u EU“ <https://www.savjetodavna.hr/2011/10/11/razvoj-zajednicke-poljoprivredne-politike-u-eu/>
7. Ministarstvo poljoprivrede, Uprava za stručnu podršku razvoju poljoprivrede i ribarstva (2011.): „Budući ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike (CAP-a)“ <https://www.savjetodavna.hr/2011/11/23/buduci-ciljevi-zajednicke-poljoprivredne-politike-cap-a/>
8. Kessner-Škreb, M. (2008.): Zajednička poljoprivredna politika EU <http://www.ijf.hr/pojmovnik/zpp.htm>
9. European Commission (2019.): „The common agricultural policy at glance“ <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance>
10. Europski parlament, Massot, A. (2019.): „Instrumenti ZPP-a i njihove reforme“ <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/107/instrumenti-zpp-a-i-njihove-reforme>
11. Europsko Vijeće, Vijeće Europske unije (2019.): „Zajednička poljoprivredna politika“ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/>
12. R.A. Jongeneel i sur. (2018.): „Research for AGRI Committee - The CAP support beyond

- 2020“ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617502/IPOL_STU\(2018\)617502_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617502/IPOL_STU(2018)617502_EN.pdf)
13. Memišević, S. (2014.): „Zajednička poljoprivredna politike Evropske unije“ http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/informativni_clanci/default.aspx?id=13664&langTag=bs-BA
 14. Mikuš, O., D. Ramani, Franić, R. (2010.): „Smjernice Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije nakon 2013. godine“
 15. European Network for Rural Development (ENRD) (2014.): „Rural development policy overview“ https://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/policy-in-action/rural-development-policy-overview/introduction/en/introduction_en.html
 16. European Commission (2019.) „Proračun EU-a: Zajednička poljoprivredna politika nakon 2020.“ https://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3985_hr.htm
 17. Pejčić, D. (2018.): „Zajednička poljoprivredna politika EU“ http://www.duhok.net/wp-content/uploads/2019/01/Zajedni%C4%8Dka-poljoprivredna-politika-EU_PREZENZACIJA_2018-01-10.pdf
 18. Kovačić, M. (2015.): „Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju i Ministarstva poljoprivrede“ https://www.apprrr.hr/wp-content/uploads/2018/02/Priru%C4%8Dnik_Izravna-potpورا-poljoprivrednicima-i-kontrola-prije-isplate-2015-2020.pdf
 19. Ministarstvo poljoprivrede, Program ruralnog razvoja (2019.): „Kako ostvariti potporu za IAKS mjere iz programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020.“ <https://ruralnirazvoj.hr/files/documents/MPS-Brosura-200x200-Kako-ostvariti-potpору-za-IAKS-mjere.pdf>
 20. Ministarstvo poljoprivrede (2015.): „Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020.“ https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/06/MPS_program-ruralnog-razvoja-RH.pdf
 21. Jurišić, Ž. (2013.): „Hrvatska poljoprivreda u Zajedničkoj poljoprivrednoj politici Europske unije: sadašnjost i sutrašnjica“ https://hrcak.srce.hr/upute/upute_autorima_Civitas_Crisiensis_Radovi_Zavoda_za_znanstvenoistrazivacki_i_umjetnicki_rad_Koprivnicko-krizevacke_zupanije_u_Krizevcima.pdf
 22. Massot, A. (2019.): „Financiranje ZPP-a“ <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/106/financiranje-zpp-a>

23. Uredba (EU) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i Vijeća, (2013.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1305&from=HR>